

Kam směřuje česká ochrana přírody (aneb s lidmi nebo bez lidí) ?

Pavel Valtr, Západočeská univerzita v Plzni, Středisko pro výzkum regionálního rozvoje

Úvod

Motto:

Co motivuje lidi k módní okázalé ochraně přírody ? Vědecké studie ukazují, že za tím je často něco jiného: pochlubit se svým „zeleným“ postojem a pozvednout svou prestiž.

„Jak zaseješ, tak sklidiš.“

Cicero

V ochraně přírody a krajiny České republiky chybí koncepční celostní systémové pojetí, což se **projevuje v nepříznivém vývoji chráněných území, ale i ohrožených biotopů a taxonů**.

V rozporu s mezinárodními a evropskými požadavky nedochází v ČR k racionální ochraně přírodních hodnot. Základní problematikou je **zásadní střet ekosystémového řešení versus ideologického prosazování bezzásahovosti v nepůvodních ekosystémech a rigidní konzervativní ochrana přírody, která likviduje přirozenou biodiverzitu**.

Úřední pojetí územní a druhové ochrany, sledující rigidní ochranu vymezených ploch, vč. VKP, EVL a Ptačích oblastí i prvků ÚSES, degraduje podstatu chráněných hodnot. Žel tuto problematiku neřeší Koncepce ochrany přírody MŽP, ani Politika územního rozvoje či Zásady územního rozvoje krajů a územní plány sídel.

Mezinárodní požadavky

Úmluva o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity – CBD) patří

k zásadním mezinárodním úmluvám v oblasti životního prostředí. Byla přijata OSN v roce 1993, vláda ČR ji schválila v r. 1993 usnesením č. 293 a v platnost vstoupila 3.3. 1994. Úmluva je uveřejněna ve Sbírce zákonů pod č. 134/1999 Sb. Úmluva má tři hlavní cíle:

- ochranu biodiverzity, která je chápána jako rozmanitost všech živých organismů a systémů, jejichž jsou tyto organismy součástí
- udržitelné využívání jejich složek
- spravedlivé a rovnocenné rozdělování přínosů plynoucích z genetických zdrojů.

Ekosystémový přístup je základnou pro uplatňování Úmluvy, přičemž vychází ze stanovených principů:

- a) Cíle péče o půdu, vodu a živé zdroje jsou věci společenské volby, tedy
 - procesu by se měly účastnit všechny zainteresované strany (zejména vč. místních komunit)
 - osoby, provádějící rozhodnutí, by měly být zodpovědné příslušným komunitám
 - kritéria a rozhodnutí by měla být vhodná a transparentní
 - rozhodnutí by měla být založena na mezisektorové komunikaci a koordinaci a měla by k ní přispívat
- b) Péče o ekosystémy by měla být decentralizována na co nejnižší úroveň
- c) Ti, kdo pečují o ekosystémy by měli vzít v úvahu účinky (skutečné nebo potenciální) jejich činností na sousedící nebo jiné ekosystémy (zásahy do ekosystémů je nutno důkladně zvážit a analyzovat, protože mají často neznámé a nepředvídatelné účinky i na jiné ekosystémy).
Potřebné je monitorování účinku managementu ekosystémů, resp. zpětných vazeb.
- d) Potřebné je chápat a pečovat o ekosystém
- e) Prioritním cílem ekosystémového přístupu by měla být ochrana struktury a fungování ekosystému za účelem zachování služeb poskytovaných ekosystémem (v případě potřeby je třeba vytvořit takové strategie a praktiky managementu ekosystémů, které usnadní obnovu struktury a funkce ekosystémů, vč. ohrožených složek)

- f) O ekosystémy musí být pečováno v mezích jejich fungování.
- g) Ekosystémový přístup by měl být uplatňován ve vhodných prostorových a časových měřítkách
- h) Při uznání různých časových měřítek a zpožděvacích efektů, které charakterizují ekosystémové procesy, by měly být cíle péče o ekosystém stanoveny dlouhodobě
- i) Péče musí uznávat, že změna je nevyhnutelná
- j) Ekosystémový přístup by měl hledat vhodnou rovnováhu mezi ochranou a využíváním biologické rozmanitosti a usilovat o jejich integraci
- k) Ekosystémový přístup by měl brát v úvahu všechny formy relevantních informací, vč. vědeckých znalostí, inovací a praktik, a znalostí, inovací a praktik původních a místních obyvatel
- l) Ekosystémový přístup by měl zahrnovat všechny relevantní sektory společnosti a vědecké disciplíny
- m) Ekosystémový přístup musí mít vazbu na udržitelné hospodaření v lesích a biologickou rozmanitost v zemědělství.

Na úrovni MŽP ČR byla sice zpracována Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR v r. 2005, avšak ta neobsahuje výše uvedené základní principy ekosystémového přístupu, ze 7. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti z roku 2009.

Červený seznam Mezinárodní unie na ochranu přírody a přírodních zdrojů (International Union for Conservation Nature, IUCN) je respektován republikovým Červeným seznamem.

Požadavky EU

Výše uvedené principy nejsou uplatňovány ve vymezené soustavě chráněných území EU Natura 2000, vytvořenou k ochraně nejvzácnějších přírodních stanovišť a nejvzácnějších a nejvíce ohrožených biologických druhů. V ČR je to 58 druhů stanovišť, 16 druhů rostlin, 55 druhů živočichů a 65 druhů ptáků, chráněných Směrnicí 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (EVL / Sites of Community Importance - SCI) a Směrnicí 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (Ptačí oblasti / Special Protection Areas - SPA). Rozloha Evropsky významných lokalit a Ptačích oblastí by měla být taková, aby bylo zabezpečeno zachování příznivého stavu předmětu ochrany na území celého státu, tzn. ve stejném nebo lepším než v okamžiku vyhlášení. Po vstupu ČR do EU byla do zákona 114/1992 Sb. implementována Směrnice Rady 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků a Směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a současně došlo k rozšíření počtu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů.

Současně uskutečňovaný způsob ochrany přírody

Chceme-li zachránit ohrožené druhy a uchovat funkční krajinu, musíme vycházet z ekosystémového přístupu, tj. vedle ochrany přírody současně spravovat půdu, vodu i živé organismy. Vyhlásit určité území za národní park, byť sebelépe naplánovaný, nikdy nestačí. Nezbytnou součástí rovnice je člověk, potřebné je, aby území bylo pod ochranou místních komunit, které lidé mohou dokonce v udržitelném rozsahu využívat, což přispěje i lidem, kteří jsou závislí na službách či produktech spjatých s daným ekosystémem.

Puls Země – Obrazová zpráva o globálních trendech, National Geographic, Washington D.C. 2008

Někdejší osvícené hospodaření často vycházelo z principu udržitelného rozvoje, např. Rožmberků v jižních Čechách, či Lichtensteinů na jižní Moravě. Současná nadměrná ochrana přírody začíná závažně limitovat a ohrožovat vyváženost environmentálního, ekonomického a sociálního rozvoje, současně realizovaný způsob ochrany přírody fatálně selhal, zejména zcela nezodpovědně prosazovaná bezzásahovost. Kromě stávajících 5 rozsáhlých národních parků se další připravují (Křivoklátsko, Jesenicko) a obdobně kromě 25 CHKO se další připravují – Máchův kraj, Brdy,

Soutok, Doupovské hory, Krušné hory, či rozšíření CHKO Šumava o nezačleněné území EVL.

Pokud závidíme Švýcarsku úžasnou krajinu, vezme, že jim stačilo vyhlášení jediného národního parku (na 0,4 % území) a další nechtějí. K trvalé udržitelnosti jim stačí trvale citlivý vztah domácích obyvatel k přírodě a býložravé kravičky, které jim napomáhají zachovávat biodiverzitu bezlesí. Náš žijící a nedoceňovaný guru vědeckého popisu krajinných a přírodních změn *Dr.Sc. V. Ložek* (nar. 1920) prohlašuje: **v naší vědě dochází k různým módám, mezi něž patří požadavek bezzásahové „divočiny“**, přičemž přírodovědci např. zapomínají, že krajinu v minulosti formovali také velcí býložravci.

„Chránit přírodu umíme pomocí zákazů a pokut, víme, co v krajině zakázat, v podstatě všechno na co ukážeme prstem, potud je ochrana přírody jakýmsi kladivem na čarodějnice. Co je však v plenkách, je umění přírodě pomáhat, pomáhat krajině tak, aby byla místem pro lidi i pro přírodu. Pomáhat lidem, aby jim ta příroda nevadila víc, než je nutné, a přírodě, aby ty lidi vydržela. Pomáhat krajině kolem sebe je dobré a je na čase to začít dělat pořádně, ale vyhlášovat národní park, tedy chtít vládu přírody ve staré kulturní krajině Křivoklátska, 50 km od Prahy ? Na Šumavě je potřeba uklidnit vášně – proti sobě se postavily nereálný ideál Přírody a typicky česká schopnost porazit i vlastní matku, pokud se na tom něco vydělá. Nechci ochranářům škodit, ale fakt je, že dnes mají prestiž zhruba stejnou, jakou měli na konci komunismu policajti. Marná sláva, o něčem to vypovídá.“
Geobotanik RSDr. Jiří Sádlo, CSc., pracovník Botanického ústavu AV ČR

V současnosti v ČR dokonce již spolu také otevřeně soupeří další ochránářské snahy. Schizofrenii při žádoucí ochraně a zachování hodnot krajiny dokumentuje současná situace absence celostního pohledu, např. mnohonásobných, avšak různorodých požadavků, na jedinečně komponovanou kulturní krajinu Lednicko-valtického areálu, zapsaného na seznam kulturního dědictví UNESCO. Tento areál byl nejprve podle památkového zák. č. 20/1987 Sb. prohlášen národní kulturní památkou a byla zde vymezena krajinná památková zóna. Následně zde byla podle zák. č. 114/1992 Sb. vymezena NPR, dále pak území Natura - ptačí oblast a EVL, také však přírodní park, mokřadní lokalita podle Ramsarské úmluvy, biosférická rezervace UNESCO a konečně zde má být má navržena CHKO Soutok s připravovanou zonací. Do bezprostředního střetu se zde např. vstupují požadavky na zajištění hodnot zahradní a krajinářské architektury a požadavky na ochranu zvláště chráněných, zejména živočišných druhů (např. bobra či kormorána, příp. chráněných druhů hmyzu na odumřelých stromech). Uvedenou situaci mj. popisuje *Prof. Ing. Jaroslav Machovec, CSc.*, v časopise *Zahrada - park - krajina* 1/2010.

Zpráva o stavu krajiny 2009, zpracovaná pod vedením krátkodobého ministra životního prostředí a našeho zástupce v EU *doc. L. Mika (& M. Hošek, eds.)* pravdivě sděluje, že naše krajina se homogenizuje. Hlavní příčiny jsou jednoznačné:

- zemědělská krajina se intenzivním využíváním zemědělské techniky zprůměrnává, takže mizí zbytky rozptýlené trvalé zeleně, na níž je vázána většina druhů volné krajiny
- značný podíl kulturních lesů je neustále rozšiřován vyhlášením dalších chráněných území, neboť tam pak dochází k ukončení, resp. útlumu extenzivního obhospodařování, takže „nařízenými“ sukcesními procesy se ztrácí to nejcennější z naší krajiny, tj. potřebný podíl rozptýlené trvalé zeleně s pestrou paletou organismů
- paradoxně největší biodiverzita se rozvíjí v osídlené krajině, nabízející pestřejší škálu stanovišť.

Biodiverzita chráněné Šumavy je spíše podprůměrná a klesající, zatímco v řadě nechráněných území vzrůstá na 1500 i více druhů. Málo početné, ale pro laickou veřejnost atraktivní charismatické skupiny obratlovců vykazují nadpoloviční podíl ohrožených taxonů, stejně jako cévnaté rostliny. Stav řady druhů, zejména druhů vázaných na člověkem historicky vytvořených a udržovaných stanovištích, se zhoršuje v důsledku absence hospodaření a opouštění původně

využívaných ploch. Hořeček mnohotvarý český (*Gentianella praecox* ssp. *bohemica*) je živým důkazem toho, jak se během necelého století může z relativně běžného a hojného druhu stát kriticky ohrožený, který je na pokraji vyhynutí. V l. 2000 – 2008 byl zaznamenán na pouhých 65 lokalitách, z nichž většina se nachází na Šumavě a Šumavském podhůří. Hořeček ustupuje hlavně z důvodu upouštění od tradičních forem hospodaření, jako jsou pastva a pravidelná seč, pastviny a louky zarůstají dřevinami Vhodnou péčí je pastva, popř. seč, doplněná narušováním drnu ...

Jádro problematiky ochrany přírody spočívá ve skutečnosti, že nechceme-li přijít o bohatství druhové diverzity, nemůžeme vystačit s pouhým vyhlášením jakéhokoliv stupně ochrany některých území, což se u nás obvykle „zvrhne“ v administrativní úřednickou „ochranu“, tj. zneprístupnění nejen pro obyvatele, ale i pro potřebné extenzivní hospodaření. Následné „využití“ je často pouze pro „parazitické puristické naturalisty, avšak potřeby zachování biodiverzity jsou někdy obtížně zajišťovány entuziastickými „pragmatickými amatéry“.

Pastevní draha (genofondové základny travinného biotopu) versus státně správní ochrana přírody

V ČR dochází paradoxně k situaci, kdy např. nechráněná „draha“, resp. obecní pastviny patří k lokalitám s nejbohatší škálou květeny i zvířeny, zatímco na množství lokalit, kde byla vyhlášena státní ochrana přírody, díky uskutečňované „konzervační“ ochraně, v důsledku neblokovaných přírodních sukcesních procesů, dochází k likvidaci chráněných hodnot, pro které bylo území vymezeno k ochraně. Draha je fenomén, který u nás doposud nebyl doceněn a odborně prezentován. Jako „draha“ jsou označovány extrémní stanoviště na okrajích obcí, převážně značně suchá či značně vlhká, obvykle s četnými balvany a skalními výchozy, která, protože nebyla vhodná pro zemědělské využití, byla využívána jako obecní pastviny. Draha jsou ladem ležící pozemky, většinou nekulturní pastviny, těžko obdělávatelné (pro výskyt balvanů a nerovný, mnohdy skalnatý povrch), ale jsou to i travnaté stráně širokých úvozů nebo neobdělávané cípy mezi poli. Obvykle jsou obecním majetkem, proto v minulosti byla využívána jako obecní pastviny (příp. jako výběh drůbeže). Draha v zemědělsky zkulturněné krajině jsou dnes vzácná místa přirozeného výskytu četných rostlinných a živočišných druhů, která je třeba chránit a zachovat jejich přirozený ekosystém. Analogicky s lesními genofondovými základnami je dnes potřebné vymezit venkovské genofondové základny v extenzivních travinných biotopech s bohatstvím vegetačních, příp. i zoologických taxonů, které slouží k zachování původních druhů a zabezpečení genetické proměnlivosti populace. Hlavním cílem managementu v genových základnách by mělo být zachování biologické rozmanitosti flóry, případně i fauny, k čemuž by měl být přizpůsoben i režim hospodaření. Základním způsobem reprodukce by měla být přirozená obnova, v ojedinělých případech, kdy je vhodné obnovit přirozenou skladbu umělou obnovou, je potřebné použít rostliny pocházející z téže genové základny, příp. provenience ekotopově souhlasné. Při zpracování ÚPD města Nalžovské Hory je navrhována genofondová základna na travním fondu, tvořená 6 VKP pastevních drah vč. naučné stezky, s bohatou škálou vzácných a chráněných botanických i zoologických taxonů, ale i charakteristickou ukázkou téměř zmizelé typické venkovské krajiny Česka, s pestrou květenou, se snosy kamení a pozůstatky větrání skalního podloží (kamenné žoky, svědecké skály, ruvary, polní kazy) a excelentními dřevinami. Ve zdejším území, kde nejsou významné domácí exploatační záměry, dochází spíše k útlumu využívání krajiny, proto je k uchování biodiverzity nezbytný vyhovující management. Tím je pastva ovcí, doplňovaná ruční sečí a výběrovou likvidací sukcesních a náletových dřevin, kterou zajišťuje místní občanské sdružení a jeho lídr vč. potřebného monitoringu.

Příkladem je zamezování přístupu do CHKO, je chráněná přírodní památka Královský hvozd, kde je dnes celé ostatní území cca 3800 ha v ochranném pásmu kam se nesmí. Lávkové stezka nad Čertovým jezerem byla vybudována v l. 1880 - 82, kdy stavbu inicioval a řídil Julius Komárek, tehdejší lesmistr, vlastenec a propagátor zpřístupnění železnorudských lesů (zpřístupnil oblast Černého a Čertova jezera). V těžko přístupných terénech budoval lesní cesty (tzv. horizontály), vč. dnešní k Černému jezeru. Po velké větrné a kůrovcové disturbanci začal ve zpustošených lesích zavádět nové způsoby hospodaření. Podporoval přirozenou obnovu lesních porostů a na místě

dosud propagovaných smrkových monokultur zakládal smíšené porosty, které se svým charakterem blížily původním přirozeným lesům, jejich zachovaným zbytkům se obdivujeme dodnes. Napsal řadu vynikajících publikací o myslivosti a lesích. Část zdejšího území byla chráněna již od r. 1933 (výnosem ministerstva školství a národní osvěty č. 143547/33), avšak **za 1. republiky se nerozcházela ochrana přírody s "měkkou" pěší turistikou.**

K podpoře zamezení přístupu na Šumavu je Šumava novodobě označována jako „divočina zvířat“, prioritně pro tetřeva hlušce a také další druhy: tetřívka obecného, jeřábka lesního, datlíka tříprstého, strakapouda bělohřbetého, rýsa ostrovida a vydry říční, s poukazem, že člověk je ruší a také, že vegetační pokryv nadměrně poškozuje, avšak právě jemná disturbance (narušení) povrchu je podmínkou existence konkurenčně slabších druhů.

V současnosti již 20 % území ČR má různým způsobem chráněnou přírodu, přičemž téměř na polovině území ČR k lidským činnostem potřebujeme vyjádření úředníka ochrany přírody. Jsou to nejen zvláště chráněná území velkoplošná a maloplošná vč. tzv. evropských významných lokalit (které jsme netransformovali do naší legislativy) a ptačích oblastí, ale i prvky územních systémů ekologické stability či významné krajinné prvky, do kterých ze zákona přísluší všechny hospodářské „plantáže“ dřeva (avšak ne cennější extenzivní pastviny a louky), eutrofizované vodní plochy či zorněné nivy, a dále také přírodní parky. Pořád to nestačí, takže plánujeme další velkoplošnou ochranu, přitom však v době, kdy zde neexistovala oficiální plošná ochrana přírody byla situace stavu přírody na našem území výrazně lepší, zejména biodiverzita, resp. rozmanitost rostlinných a živočišných druhů a biotopů byla podstatně bohatší. Naši extravagancí jsou také neúměrně velké vojenské prostory (vojenské újezdy i po zrušení několika zaujímají rozlohu 1,7 % území ČR, v SRN je to 0,5 %, takže máme největší plochu na 1 vojáka v Evropě - 5,5 ha), k nim patří i VVP Boletice, navazující na Šumavu. Posouzením současného stavu a dosavadního vývoje velkoplošných chráněných území přírody je možno říci, že mrháme přírodními prostředky a možnostmi jejich udržitelného ekonomického využití vč. zemědělského půdního fondu, přičemž na druhé straně dochází k nevyváženému a téměř neudržitelnému vývoji chráněných území Šumavy. Díky ideologii bezzásahovosti „puristických naturistů“ ve zkulturněných biotopech našich chráněných území dochází ke zločinným škodám, v rámci následovných požadavků:

- **zcela neakceptovatelný požadavek max. bezzásahovosti** - až na 3/4 území
- **téměř okamžitý přechod na bezzásahovost**
- **vyloučení obyvatel k vytváření divočiny pro predátory**, zejména vlky a medvědy, **avšak bez potřebných býložravců**, udržujících žádoucí podíl travních porostů (tzv. bezlesí, které z 30 % klesá pod 5 %).

Zahraniční příklady

V **USA** je systém ochrany přírody dlouhodobě příkladně propracován. Přesto tam neexistuje ministerstvo životního prostředí, takže ochranu přírody zajišťuje Agentura ochrany životního prostředí Spojených států (U.S. Environmental Protection Agency, US EPA) která představuje kombinaci ústředního orgánu státní správy a odborné až vědeckovýzkumné instituce, ale i inspekce životního prostředí a důvěryhodného informačního zdroje. Hlavním posláním EPA je ochrana zdraví obyvatel a přírodního prostředí vč. ovzduší, vodního režimu a horninového a půdního prostředí. Tato agentura navrhuje Kongresu USA témata, pro něž by měl být schválen zákon, což následně připravuje americký parlament. US EPA pak zajišťuje prováděcí předpisy, ale i strategie, koncepce, standardy a pravidla a také uděluje granty na některé projekty. Pracovníci EPA mají pravomoc federálních inspektorů životního prostředí. Významným úkolem EPA je monitoring a regulace nepůvodních invazních organismů, které jsou považovány za hlavní faktor úbytku přirozené biodiverzity – **tedy nemluví se, o u nás módní a arogantně vyžadované, příp. naoktrojované bezzásahosti.**

Vedle EPA v USA se ochraně druhové diverzity věnuje Správa Spojených států pro ryby, planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy (U.S. Fish and Wildlife Service, US FWS), která přísluší pod Ministerstvo vnitra. FWS je také výkonným orgánem pro CITES (Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin) a navíc spravuje několik stovek národních útočišť planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a jejich biotopů. Některá pracoviště FWS jsou společná s univerzitami.

Správa národních parků Spojených států (U.S. National Park Service, US NPS) byla založena již v roce 1916. **Organizace spravuje 58 národních parků a dalších 20 kategorií přírodních a kulturních památek vč. lokalit světového dědictví UNESCO.** Kromě Národních parků (National Park) jsou zřizovány Národní památníky (National Monument), Národní chráněné oblasti (National Preserve), Národní historická naleziště (National Historic Site), Národní historické parky (National Historic Park), Národní památky (National Memorial), Národní rekreační oblasti (National Recreation Area), ale i scénické řeky a stezky, jezerní a mořské břehy, vojenské a historické parky aj. Jsou zde i lesní rezervace (Forest Reserves či National Forests). Některá území rezervací Indiánů s přírodními památkami jsou pouze v jejich režii (buď je pro turisty otevřou či ne). Národní parky mají návštěvnická střediska (Visitor Centrum) komplexně vybavená (atraktivní expozice, prodejny, knihovny, konferenční sály), která jsou jednou z hlavních atraktivit území. K dispozici je sbor profesionálních správců a průvodců - Rangers (zatímco u nás byli do nedávna pouze „hlídači“ - strážci). Některé NP vznikly pod lobbistickými tlaky realizace hotelových komplexů. Největší část NP je na západě, kde se jedná zejména o geomorfologické jevy. Racionální fungování chráněných území umožňují dvě organizace: National Park System a National Park Service. Služby návštěvníkům jsou realizovány na principu decentralizované centralizace, tj. rozčleněného shluku služeb propojených komunikací. **Zásadní je uchování krajiny, přírodních a historických objektů vč. divoké přírody pro potěšení a prožitek dalším generacím.** Významné momenty funkční ochrany spočívají v dobrých službách, výborné informaci návštěvníků, ale i umožnění obyvatelům podílet se na rozhodnutích. Sledováno je i zachování různorodosti ideových přístupů a široká spolupráce se škálou odborníků. Klasické je vytváření vyhlídkových míst (scenic points), scénických odpočívadel, naučné trasy, dostatek různorodých ubytovacích možností a služeb vč. možností volnočasového využití. NPS spravuje území o celkové rozloze 338 tis. km², **což nečiní ani 3,5 % rozlohy USA.** Velká pozornost je věnována informování o stavu území a výchově obyvatelstva. Chráněná území nemají zónování, proto je snaha vytvářet jejich okolí ochranná pásma. Celoroční vstupenka na všechny chráněné federální pozemky (t.j. 95 % ploch) činí pouze 80 USD, pro seniory 10 USD.

Švýcaři byli ve střední Evropě první, kteří vyhlásili doposud **jediný NP na 0,4 % země, přesto můžeme říci, že jejich citlivě obdělávaná a využívaná příroda a krajina má větší biodiverzitu a stabilitu než naše.**

V Japonsku jsou chráněná území divoké přírody trvale přístupná, přičemž obyvatelé velmi ohleduplně do nich vstupují (s tradičně citlivým vztahem ke krajině a přírodě, se zřejmým vlivem zen buddhismu). Mají i své zkušenosti s územími, kde došlo k likvidaci lesa a odnosu půdy na několika tisících ha (v důsledku imisí měďnatých dolů a kyselých dešťů), proto tam vynášeli půdu, slisovanou s travním osivem a hnojivem a do ní pak vysazovali odolné dřeviny.

Kuba, Cejlon/Srí Lanka či Barma/Myanmare jsou **příkladem nastolení bezzásahových přírodních procesů ve zkulturněných biotopech.** Půl století po opuštění plantáží je možno konstatovat, že skutečně došlo ke zdivočení krajiny, avšak díky spontánním zcela převládajícím **degradačním procesům, s dominancí „ruderálních“ invazních a expanzivních druhů (přičemž patogeny se bez omezení rozsáhle šíří do svého okolí)**

Ve většině zemí Středozeří po likvidaci kvalitních stromů, převážně dubů (na stavbu lodí a domů), následovalo terasové obdělávání polí, příp. olivových plantáží, a po jejich opuštění došlo k živelné sukcesi na macchie a garrigue. Blízkým příkladem jsou Dinárské hory v Chorvatsku, kde cca v délce 400 km byly před 4 stoletími likvidovány původní smíšené lesy. Místo nich však ve změněných stanovištních podmínkách přírodními procesy došlo k vytvoření „polopouštních“ trnitých křovitých macchií či garrigue. Správce NP Paklenica (s Plitvickými jezery) postupuje zcela protichůdně od našich ideologů - „divočinu kultivuje“, resp. k zajištění udržitelného vývoje náročně ekosystémově zalesňuje.

Závěr

Podle vědecké analýzy Dynamika vývoje pralesových rezervací III., zpracované 7 autory a publikované v r. 2012 v Akademii Praha **nemohou bezzásahově přežít ani naše pralesové rezervace, neboť**

- je nezbytné celistvého oplocení rezervací (k ochraně před nadměrným okusem jelení zvěří) pro umožnění přirozené obnovy dřevin
- **porosty, které nesplňují kritéria strukturální diferenciace** (a tedy i věkové), **druhového zastoupení a genetického původu nelze zařazovat do bezzásahového režimu**
- existence klimaxových společenstev v okolí je podmínkou, že po disturbančním rozpadu nedojde k zániku a degradaci půd do předklimaxových stadií
- nezbytné je návazné okolní stabilizační ochranné pásmo k tlumení disturbancí (polomy, kůrovec) a tam: výchova strukturně (tloušťkově i výškově) diferencovaných porostů, realizace kotlíků buku a jedle a výběrným hospodařením zajištění trvalosti a stability porostu.

I přes trvale vzrůstající podíl velkoplošných chráněných území dochází k „homogenizaci“ krajiny, rychlému snižování biodiverzity a snižování její stability. Díky uskutečňovanému způsobu ochrany přírody a krajiny ubývá ploch „volné krajiny“, neboť sukcesně zarůstají lesem, což způsobuje rychlý úbytek vzácných a chráněných taxonů organismů, jež jsou v největší míře vázány na tyto plochy. Počet druhů „volné krajiny“ trvale rychle ubývá, pouze mírně přibývá druhů souvislých lesních ploch. Nepříznivá trajektorie biodiverzity je synergicky umocňována ideologicky fundamentálními požadavky bezzásahovosti.

Ve velkoplošných chráněných územích ČR dochází vedle problémového vývoje biodiverzity i k degresivnímu vývoji obcí, ke zvyšování sociálního pnutí vlivem vzrůstající nezaměstnanosti a omezování ekonomického rozvoje. Skutečnost nepříznivého stavu přírody a krajiny se dále promítá do situace místních obyvatel a možnosti jejich ekonomické existence, takže v odborných biologických a ekonomických studiích jsou chráněná pohraniční území označována za jakousi neobhospodařovanou periferii, jejíž problémová existence je však podmíněna ochránářským fundamentalismem. Ve velkoplošných chráněných územích je „z ochránářských důvodů“ obhajována nepropustnost státní hranice, **což má také neblahé ekonomické a sociální dopady.**

Příkladem může být Bavorskem požadovaná rozvojová osa Plzeň – Klatovy – Železná Ruda – Deggendorf, kterou v krajském územně plánovacím dokumentu (ZÚR) nebylo možno vymezit vzhledem k nesouhlasu ochránářů přírody. Obyvatelé žijící uvnitř chráněných přírodních a vojenských území, díky restrikcím, jsou jakýmisi druhořadými občany s omezenými právy. Paradoxem je, že obyvatelé Šumavy obtížně získávají palivové dříví, občané ČR budou platit více za nedostatkové dřevo (byť náš podíl lesů je velmi příznivý), ale mají vznikat další národní parky, kde v bezzásahových zónách bude nařazeno ponechat hnit dřevo. Nová Správa NP a CHKO řeší ve vazbě na potřeby místních obyvatel i návrhy porostů pro samovýrobu palivového dříví (vzhledem k připravované ekologické dani a výhledovému zákazu topení fosilními palivy, skokovému nárůstu cen plynu, elektrické energie a LTO). Energetická bezpečnost a finanční

dostupnost dřeva k vytápění se v budoucnu zvýrazní (ve spojení s pocitem jistoty – na 1 ha lesa je průměrná zásoba 252 m³ dřeva).

Uvědomuje si někdo, jaké množství střídmych rodin kdysi uživila krajina Šumavy, kterou dnes rozvracíme? Někdejší naše filigránsky členěná krajina, závistivě označována jako zahrada Evropy, byla v naší hymně pro svoji bohatost opěvována jako oplývající mlékem a strdím. Nic z toho již není pravda. Druhá pestrost rostlin, ptáků a dalších organismů - biologická diverzita velmi rychle klesá, dokonce úměrně ke vzrůstání podílu dalších chráněných území přírody.

Národní park Šumava se nejen stále více uzavírá, nabídka produktů je minimální, takže ho můžeme označit za „ztracené území“. Díky nezodpovědným ideologům bezzásahové divočiny došlo k narušení rovnováhy mezi přírodou a lidmi. Současná realita v ČR je taková, že pečovatelé o krajinu a ostatní lidé jsou z chráněných krajín vytlačováni a nahrazováni „vědeckými“ pozorovateli a úředníky, což dokládá např. demografický vývoj obcí Šumavy.

Purističní naturalisté (vycházející z iracionální hlubinné ekologie) si neuvědomují širší souvislosti, zpětné vazby, nevidí celistvost problematiky. Ideologie totální bezzásahovosti v člověkem narušených biotopech je zcestná, nepřipouští si, že v přírodě nejde dělat věrohodné závěry bez dlouhodobých zkušeností a poznání biologických cyklů (tj. alespoň po půlstoletí fyzického věku). Potřebné je myšlení ve stoletích (ne v desetiletích) a uvědomování si globálních, alespoň evropských, vazeb okolních krajín. Obvykle však místní obyvatelé, spolužijící s okolní přírodou, mají přirozeně zdravější názory, než nadřizení úředníci, příp. úzkoprofiloví odborníci, sami se označující jako vědci. **Dochází k absurdní situaci, že nekompetentní minorita úředníků s razítkem, příp. úzkoprofilových „vědců“ (převážně teoretických biologů a entomologů), „znásilňuje“ majoritu běžných lidí se zdravým selským rozumem a aplikovaných biologů (lesníků, zemědělců, vodohospodářů) s praktickými zkušenostmi trajektorií přírodních procesů, ekologických principů a zákonitostí, zpětných a širších vazeb** (připomíná mi to vlastní situaci, kdy jako nezkušený, ale „nadšený“ gymnazista, zastupující okresního fytopatologa, jsem k ničení škůdců předepisoval, podle ministerských příruček, zkušeným hospodářům nejničivější biocidy – DDT a HCH a to v zájmu „moderního“ správného pokrokového názoru).

Současný morální marasmus se „propal“ i do výsostně odborné činnosti, kdy i na historicky svobodných akademických a univerzitních pracovištích, kdo nejde s „módní“ vlnou: „příroda napraví všechny naše prohřešky“, není „in“ a pokud stále chce prosazovat svůj názor, je třeba mu to „dát najevo“. Proto jediné přání: přírodě nelze lhát či předkládat neopodstatněné vize, v přírodě se nevíteží „silou“, ani váhou nepodložených argumentů sdělovaných placenými mediálními prostředky, proto svá tvrzení prosazujeme věrohodnými doklady.

Podle *Miloše Anděry*, autora knihy *Národní parky Evropy*, dochází (nejen u nás) dalším vyhlašováním NP a jiných chráněných území k **devaluaci významu národních parků a systému ochrany přírody.**

Při sledování problémů rozvoje krajů Česka byla konstatována nadměrná ochrana přírody jako limit dalšího rozvoje.

Urbanismus a územní rozvoj 6/2009

Koncepce zákazů je nejsnadnější, ale nejhorší cesta. Devastace přírodních hodnot v našich velkoplošných chráněných územích přírody vč. Šumavy nevzniká pohybem osob (obyvatel a turistů), ale uskutečňovaným rigidním, konzervačním bezzásahovým způsobem ochrany přírody. Optimální řešení problematiky regionů s velkoplošnou ochranou přírody spočívá v harmonizaci vztahů a citlivém vyvážení řádu a volnosti, resp. vyvážené regulaci.

Také krajiny velkoplošných chráněných území jsou součástí územního plánování, proto i u nich musí být sledovány dva příkazy - trvalá udržitelnost a veřejný zájem. Neuvážená likvidace dochovaných přírodních hodnot a návazně i ekonomické základny ČR, vynucovanou a navíc nepřístupnou bezzásahovou virtuální divočinou je zločinná a naprosto nepřípustná !

„Módně“ vynucovanou ideologií bezzásahovosti, uplatňovanou v kulturních biotopech, a doprovázeným znepřístupňováním chráněných území dochází k jakési „privatizaci“ chráněných území pro realizaci skupinových zájmů při pozorování přírodních procesů. Nejsou uplatňovány známé základní vývojové trajektorie, širší a zpětné vazby, takže je **rozsáhle narušován trvale udržitelný vývoj nejen Šumavy, ale širokého regionu Čech.**

Další informace jsou uvedeny publikací „Šumava a její perspektivy“, kterou si lze objednat on-line (www.urbioprojekt-valtr.cz).